

Krav på återbetalning av felaktigt utbetald livränta har, i brist på uttryckligt författningsstöd, inte kunnat grundas på att inkomsthöjningar inte anmälts till Försäkringskassan.

Lagrum:

6 kap. 7 § lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring; 16 kap. 8 § och 20 kap. 4 § lagen (1962:381) om allmän försäkring

Allmän försäkringskassa hade i beslut den 10 mars 1987 godkänt P.H:s knäbesvär som en arbetsskada med visandedag den 14 april 1986. Skadan uppkom genom skadlig inverkan i hans tidigare arbete som målare. Efter avslutad utbildning till säljare beviljades P.H. mellanskillnadslivränta enligt lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring, LAF, fr.o.m. den 21 december 1992.

Försäkringskassan beslutade den 27 oktober 2009 att P.H:s livränta fr.o.m. oktober 2009 skulle sänkas. Han skulle betala tillbaka 520 102 kr som han fått för mycket i livränta för tiden januari 2001 t.o.m. september 2009. Vid omprövning den 22 mars 2010 fann Försäkringskassan inte skäl att ändra sitt tidigare beslut. Som skäl anförde kassan att P.H:s inkomst efter skadan hade utvecklats med 117 001 kr under åren 1997 till 2001 och att han borde ha insett att inkomstutvecklingen i arbetet efter skadan var så väsentlig att den skulle kunna påverka rätten till livränta. P.H. hade inte heller anmält ändringen.

P.H. överklagade Försäkringskassans omprövningsbeslut och yrkade att förvaltningsrätten skulle upphäva kassans beslut och i första hand förklara honom icke återbetalningsskyldig och i andra hand medge eftergift för återkrävt belopp. Han anförde bl.a. följande. Det framgår inte att Försäkringskassan har vidtagit några åtgärder efter 1997. Under en tidsperiod om tolv år har således Försäkringskassan inte vidtagit någon prövning. Han har å sin sida dock förlitat sig på att Försäkringskassan har vidtagit erforderlig prövning/utredning samt även vid åtminstone två tillfällen inkommit med inkomstuppgifter. Försäkringskassan har inte agerat trots kännedom om hans inkomstförhållanden. Han har under alla år gjort en betydande inkomstförlust och gör även fortsättningsvis en inkomstförlust som han erhåller livränta för. År 2001 hade han en inkomstförlust om 49 171 kr. Mot bakgrund härav har han inte skäligen bort inse att han erhållit för mycket livränta. Han har inte brustit i sin anmälningsskyldighet. Försäkringskassan har inte vidtagit efterkontroller och inte heller hanterat de uppgifter som han ostridigt har lämnat till myndigheten.

Försäkringskassan vidhöll beslutet.

Förvaltningsrätten i Stockholm (2011-06-22, ordförande Altsjö) yttrade, efter att ha redogjort för tillämpliga bestämmelser, m.m.: Med beaktande av löneutvecklingen i P.H:s nya arbete som säljare borde han skäligen ha insett att han inte varit berättigad till livränta med utbetalt belopp under aktuell period. Han är därför återbetalningsskyldig för den livränta som utgått för mycket under perioden januari 2001 – september 2009, vilken ostridigt uppgår till 520 102 kr. – Om det i särskilt fall finns anledning får kravet på återbetalning helt eller delvis efterges. Eftergiften kan beviljas för att mildra konsekvenserna av det stränga personliga ansvar som följer av återbetalningsskyldigheten och för att anpassa återbetalningsbeloppets storlek till den försäkrades ekonomiska och sociala situation. Med hänsyn till att relativt lång tid förflutit sedan de felaktiga utbetalningarna av livränta började utgå fram till Försäkringskassans beslut om återbetalning, till återbetalningsbeloppets storlek och till att P.H. under åren 2004 och 2005 meddelat inkomstförändringar till Försäkringskassan finner förvaltningsrätten vid en sammantagen bedömning att återbetalningsbeloppet ska sättas ned till 350 000 kr. – Med delvis bifall till överklagandet sätter förvaltningsrätten ned det belopp P.H. ska återbetala till 350 000 kr.

P.H. överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten skulle upphäva återbetalningsskyldigheten eller i vart fall medge hel eftergift. Han anförde bl.a. följande. Grund för återkrav saknas för tid före 2003 då det inte kan göras gällande att han skäligen borde ha förstått att han erhållit livränta på felaktig grund. Under förutsättning att Försäkringskassans inkomstutredning tas för god föreligger grund för återkrav för tid från januari 2003 t.o.m. 2004 när Försäkringskassan erhöll information om hans inkomster. Därefter saknas det grund för återkrav då det inte kan göras gällande att han skäligen borde ha insett att han erhållit felaktig ersättning.

Försäkringskassan bestred bifall till överklagandet.

Kammarrätten i Stockholm (2012-05-15, Jansson, Jahn, Rönström, referent) yttrade: Frågan i målet är om förutsättningarna för återkrav av livränta avseende perioden januari 2001 – september 2009 är uppfyllda. Kammarrätten konstaterar att det är oklart på vilken grund Försäkringskassan anser att återbetalningsskyldighet föreligger, dvs. om P.H. genom att underlåta att fullgöra anmälningsskyldighet har förorsakat att ersättning utgått obehörigen eller om han i annat fall med för högt belopp uppburit ersättning och han skäligen bort inse detta. I omprövningsbeslutet anger Försäkringskassan att P.H. borde ha insett att inkomstutvecklingen i arbetet efter skadan var så väsentlig att det skulle kunna påverka hans rätt till livränta. I yttrande till kammarrätten framhåller Försäkringskassan dels att P.H. vid beslutstillfället fick information om sin underrättelseskyldighet, dels att anmälningsskyldighet för ändrade inkomstförhållanden som kan påverka rätten till livränta infördes år 2003. Det antecknas dock att P.H., enligt Försäkringskassans beräkningar, varit berättigad till livränta under hela perioden om än med lägre belopp än vad som betalats ut. Vid

bedömningen av vad P.H. borde ha anmält eller borde ha insett, ska varje period bedömas för sig. – Återbetalningsskyldighet år 2001 och 2002 – Före den 1 januari 2003 kunde livränta endast omprövas om ändring av betydelse skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet. I förarbetena till LAF (prop. 1975/76:197 s. 75 och 100) anges bl.a. följande. För livräntor som fastställts att utgå tills vidare, sedan nedsättningen av förvärvsförmågan har bedömts varaktig, måste för omprövning krävas att en ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för ersättningsbeslutet. Som en riktpunkt bör därvid gälla att omprövning ska ske, om inkomständringen uppgår till minst 1/20 av den årliga inkomst av förvärvsarbete som den skadade skulle ha uppnått som frisk. Om löneutvecklingen sker i annan takt än förändringar av basbeloppet, kommer den inkomst den skadade kan uppnå med hjälp av sin återstående arbetsförmåga att förändras i annan takt än den inkomst som har lagts till grund för livräntan. Någon anledning att av detta skäl ompröva livräntan föreligger inte. – Den lagändring som trädde i kraft den 1 januari 2003 möjliggjorde omprövning även i de fall försörjningsförmågan väsentligen förbättrats till följd av löneutveckling, utökad arbetstid eller på annat sätt. Av förarbetena (prop. 2001/02:81 s. 76 f.) till den ändring av 4 kap. 12 § LAF som trädde i kraft den 1 januari 2003 framgår bl.a. följande. Reglerna om livränta bör ändras så att livränta kan omprövas inte endast om ändring av betydelse har skett i de förhållanden som var avgörande för beslutet utan även om ökning av väsentlig betydelse har skett av inkomsten som skadad. Livränta bör kunna omprövas om försörjningsförmågan förbättrats till följd av löneutveckling, utökad arbetstid eller på annat sätt. Som riktpunkt bör även i dessa fall gälla att omprövning ska ske om inkomständringen uppgår till minst 1/20 av den årliga inkomsten av förvärvsarbete som den skadade skulle ha uppnått som frisk. – Mot denna bakgrund finner kammarrätten att beslutet om livränta avseende åren 2001 och 2002 endast kan omprövas om P.H:s inkomstökning berodde på att hans hälsotillstånd förbättrats eller på att han på grund av byte av arbete kommit att få en högre lön än den han kunnat få i sitt tidigare arbete. I målet har inte framkommit annat än att inkomständringarna har berott på löneutvecklingen i P.H:s nya arbete. Kammarrätten finner därmed att förutsättningar för omprövning av livräntan inte föreligger och således inte heller att livränta utgått obehörigen eller med för högt belopp. Någon återbetalningsskyldighet föreligger därför inte för perioden januari 2001 t.o.m. december 2002. – Återbetalningsskyldighet år 2003 – Från och med den 1 januari 2003 infördes som nyss redovisats en möjlighet att ompröva livränta på grund av ändrade inkomstförhållanden utan samband med förbättring av hälsa eller arbetsbyte. – Av utredningen i målet framgår att P.H:s inkomst ökade från 283 839 kr år 2002 till 331 799 kr år 2003. Det innebär att inkomstökningen är av sådan storlek att Försäkringskassan hade haft rätt att ompröva livräntan. Med hänsyn till att hans inkomst som skadad har ökat med närmare 50 000 kr på ett år samt mot bakgrund av livräntans funktion av en inkomstbortfallsförsäkring anser kammarrätten att P.H. skäligen borde ha insett att han uppburit livränta med för högt belopp. Återbetalning ska således ske av den livränta han uppbär för mycket under år 2003. – Återbetalningsskyldighet perioden januari 2004 t.o.m. september 2009 –

Första frågan är om P.H. har orsakat att ersättning utgått med för högt belopp denna period genom underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldighet. – Den bestämmelse om anmälningsskyldighet gällande arbetsskadeförsäkringen som är tillämplig i förevarande mål infördes den 1 januari 2003 genom att det i 6 kap. 7 § LAF infördes en hänvisning till 16 kap. 8 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, AFL. I 16 kap. 8 § AFL anges bl.a. följande. Den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning är skyldig att anmäla till Försäkringskassan om han eller hon avser att börja förvärvsarbete, börja förvärvsarbete i större omfattning än tidigare eller fortsätta att förvärvsarbete efter tid som avses i 15–17 §§. Detsamma gäller om arbetsförmågan för den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning förbättras respektive väsentligt förbättras utan att han eller hon avser att börja förvärvsarbete, börja förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätta att förvärvsarbete efter tid som avses i 15–17 §§. – I förarbetena till ovannämnda lagändring (prop. 2001/01:81 s. 74) anges att den som uppbär livränta enligt lagen om arbetsskadeförsäkring ska vara skyldig att anmäla ändrade förhållanden som kan påverka rätten till förmånen. Avsikten med hänvisningen till 16 kap. 8 § AFL förefaller därmed vara att alla förhållanden som kan påverka rätten till livränta ska anmälas, vilket även skulle inkludera inkomstförändringar. Kammarrättspraxis som rör återbetalning av livränta har också kommit att utvecklas så att en anmälningsskyldighet gällande inkomstförändringar anses följa av 16 kap. 8 § AFL. – Det framgår dock inte av lagtexten att den försäkrade är skyldig att till Försäkringskassan anmäla inkomstökningar som inte beror på förbättrad arbetsförmåga eller på att den försäkrade har börjat arbeta i större omfattning än tidigare. HFD har i RÅ 2003 ref. 45 konstaterat att återkrav av socialförsäkringsförmåner inte kan ske i andra fall än som regleras i lag. Det finns därmed inte någon möjlighet att tolka in en skyldighet att anmäla inkomstförändringar som inte kan utläsas i lagtexten. Kammarrätten konstaterar således att det saknas lagstöd för anmälningsskyldighet i en situation som den förevarande. Mot denna bakgrund finner kammarrätten att det inte kan hävdas att P.H. har brutit i någon anmälningsskyldighet, varför återbetalningsskyldighet inte föreligger på denna grund. – Frågan blir därmed om P.H. borde ha insett att han uppburit livränta med för högt belopp under dessa år. Enligt kammarrättens mening kan det inte hävdas att P.H. borde ha haft kännedom om löneutvecklingen i sitt tidigare yrke. Därmed kan han inte heller göra någon jämförelse mellan sina inkomster som skadad respektive oskadad. Vidare har han under den period som återkravet avser gjort en inkomstförlust av sådan storlek att rätt till livränta alltjämt förelegat. Mot denna bakgrund och då de årliga inkomstförändringarna mellan 2004 och 2009 inte varit av någon betydande storlek eller avvikit från den allmänna löneutvecklingen anser kammarrätten inte att P.H. borde ha insett att han uppburit livränta med för högt belopp. Någon återbetalningsskyldighet föreligger därmed inte för perioden januari 2004 t.o.m. september 2009. – Eftergift – Kammarrätten har ovan funnit att återbetalningsskyldighet enbart föreligger för den livränta som P.H. har uppburit med för högt belopp år 2003. Skäl för hel eller delvis eftergift av beloppet har inte framkommit. – Kammarrätten bifaller, med ändring av förvaltningsrättens dom och Försäkringskassans beslut, överklagandet

på så sätt att återbetalningskravet för perioderna januari 2001 t.o.m. december 2002 samt januari 2004 t.o.m. september 2009 upphävs. – Kammarrätten avslår överklagandet i övrigt.

Försäkringskassan överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen skulle upphäva kammarrättens avgörande och fastställa förvaltningsrättens dom. Kassan anförde bl.a. följande. Av 6 kap. 7 § LAF framgår att bestämmelserna om anmälningsskyldighet i 16 kap. 8 § AFL gäller vid handläggning av rätten till livränta. Den uttryckliga kopplingen till den försäkrades arbetsförmåga som finns där ska ses i ljuset av att arbetsskadeförsäkringen avser att kompensera ett bortfall av förmågan att skaffa sig inkomst. En ökad inkomstförmåga ska alltid anses avspegla en utökad arbetsförmåga i nu aktuell mening. P.H. har därmed brutit i sin anmälningsskyldighet och är återbetalningsskyldig för felaktigt utbetalad livränta.

P.H. bestred bifall till överklagandet och anförde bl.a. följande. Det framgår inte av 16 kap. 8 § AFL att den försäkrade är skyldig att anmäla inkomstökningar som inte beror på en förbättrad arbetsförmåga eller på att den försäkrade börjat arbeta i större omfattning än tidigare. Socialförsäkringsförmåner kan inte återkrävas utan lagstöd. Det är därför inte möjligt att tolka in en skyldighet att anmäla inkomständeringar som inte uttryckligen kan utläsas i lagtexten. Vid en jämförelse med socialförsäkringsbalkens regler kan konstateras att det numera uttryckligen anges vilka förhållanden som kan ligga till grund för ett beslut om återkrav. Försäkringskassans tolkning att en ökad inkomstförmåga alltid ska anses avspegla en utökad arbetsförmåga kan inte anses vara tillfyllest när det är fråga om ett ingripande och betungande förvaltningsbeslut. Han har inte heller skäligen bort inse att han erhållit ersättning med för högt belopp. Om grund för återkrav anses föreligga finns särskilda skäl för eftergift.

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade Försäkringskassan prövningstillstånd endast i den del av kammarrättens mål som rör återbetalning av livränta avseende januari 2004 – september 2009.

Högsta förvaltningsdomstolen (2013-03-11, Melin, Sandström, Almgren, Nymansson) yttrade:

Skälen för avgörandet

Frågan i målet är om P.H. är skyldig att återbetala livränta han har uppburit för tiden januari 2004 – september 2009.

Rättslig reglering

Enligt 6 kap. 7 § LAF har bestämmelserna i 16 kap. 8 § och 20 kap. 4 § AFL motsvarande tillämpning i fråga om ersättning från arbetsskadeförsäkringen. Av dessa bestämmelser framgår att den som uppbär sjukersättning är skyldig att anmäla till Försäkringskassan om han

eller hon börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare eller om arbetsförmågan förbättras. Vidare framgår att återbetalning ska ske dels om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att fullgöra en uppgifts- eller anmälningsskyldighet eller på annat sätt förorsakat att ersättning utgått obehörigen eller med för högt belopp, dels om någon eljest obehörigen eller med för högt belopp uppburit ersättning och skäligen bort inse detta.

Lagen om arbetsskadeförsäkring och lagen om allmän försäkring har upphävts men är enligt 1 kap. 3 § lagen (2010:111) om införande av socialförsäkringsbalken tillämpliga i målet. Bestämmelser om anmälningsskyldighet och återbetalning finns nu i 110 kap. 46 § och 108 kap. 2 § socialförsäkringsbalken.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

För att återkrav ska aktualiseras på den grunden att den enskilde brustit i sin anmälningsskyldighet måste det klart framgå vilka förhållanden den enskilde är skyldig att lämna uppgifter om för att fullgöra denna skyldighet (jfr RÅ 2003 ref. 45). Av 16 kap. 8 § AFL framgår inte annat än att anmälningsskyldighet föreligger när den försäkrade börjar arbeta i större omfattning än tidigare eller får en förbättrad arbetsförmåga. En så vid tolkning av de i lag givna förutsättningarna för anmälningsskyldighet som Försäkringskassan gett uttryck för kan inte bilda grund för återkrav. Det finns således inte förutsättningar att ålägga P.H. återbetalningsskyldighet med hänvisning till att han brustit i sin anmälningsskyldighet.

Omständigheterna är inte heller sådana att P.H. skäligen borde ha insett att han erhållit livränta med för högt belopp.

Det anförda innebär att Försäkringskassans överklagande ska avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

Mål nr 3926-12, föredragande Holm

Rättsfall: RÅ 2003 ref. 45.